

Missale och/eller Mässbok?

I veckan utkommer bokförlaget Artos med sin *Mässbok*, tänkt att användas tillsammans med den nya kyrkohandboken, den som togs i bruk på Pingstdagen. Bokförlaget Verbum ger ut den nya kyrkohandboken i dess helhet, inklusive musikdelen. Dessutom har Verbum gett ut ett *Missale*, med kyrkohandbokens texter och mässmusik. Men i *Missalet* saknas kollektböner och texter för kyrkoårets sön- och helgdagar liksom formuleringar av böneämnen för varje söndag. Allt detta finns däremot med i Artos *Mässbok*, vilket gör att den egentligen är ett missale (om man håller sig till vanligt kyrkligt språkbruk), medan Verbums *Missale* mer är att betrakta som en mässbok.

Nu finns båda böckerna tillgängliga för församlingarna att köpa och använda. Men inte på lika villkor. Artos *Mässbok* innehåller inte kyrkohandbokens nya texter, eftersom Kyrkostyrelsen inte gav Artos tillstånd att använda dessa med mindre än att handboken återgavs i sin helhet, utan tillägg eller förkortningar. Men då hade det blivit en helt annan *Mässbok*, eftersom dess syfte är att vara till inspiration och hjälp vid firandet av eukaristin »*i enlighet med allmänkyrklig tradition*» (förordet). Den nya handboken har inte den målsättningen, den ska uttrycka både allmänkyrklig tradition och öppna för olika kontextuella formuleringar.

Rykten har cirkulerat att det skulle vara förbjudet att använda den nya *Mässboken* liksom att prästerna måste följa den nya handboken utan minsta avvikelse. För att bringa klarhet i detta måste man gå till Kyrkoordningens kapitel 18 om kyrkans gudstjänstböcker. I kapitlets tredje paragraf stadgas: »*Kyrkohandboken ska användas vid huvudgudstjänster och kyrkliga handlingar. Den används även vid församlingens gudstjänster i övrigt.*»

Det är vid huvudgudstjänster och kyrkliga handlingar som handboken *ska* användas. Vid övriga gudstjänster *används* handboken. Ordvalet visar att bundenheten vid handboken är större vid huvudgudstjänsten än vid övriga gudstjänster. Skillnaden återfinns också i att den nya handboken anger fler moment som obligatoriska i huvudgudstjänsterna än vid övriga gudstjänster.

En församling kan dessutom, med tillstånd från domkapitlet, använda andra alternativ i huvudgudstjänsten än de som finns i kyrkohandboken. Den omtalade Katarinamässan i Stockholm kommer säkerligen att kunna firas även i fortsättningen, trots att den starkt avviker från både den nya och gamla handboken, möjligen genom att den inte längre firas som huvudgudstjänst. Det finns liknande gudstjänstordningar på olika håll i landet, som med eller utan domkapitlets tillstånd har firats och säkerligen kommer att firas även i fortsättningen.

Den som använder *Mässboken* kan fira högmässa enligt den nya kyrkohandbokens ordning. Detta är möjligt eftersom de nattvardsböner som *Mässboken* har som de två första alternativen återfinns i den nya handboken som nr 5 och 14. Dessa nattvardsböner är inte nya, de är tagna från handboken 1986, (D och G), och har därför kunnat tryckas i *Mässboken* utan tillstånd från Kyrkostyrelsen. Övriga delar i högmässan är i långa stycken desamma som i handboken 1986. Dessutom är det möjligt att i många moment använda andra formuleringar än handbokens, exempelvis i högmässans inledning, Kyrkans förbön och andra böner.

Den enda punkt där *Mässboken* delvis avviker från handboken är trinitetsformeln, där man använder den traditionella: *I Faderns och Sonens och den helige Andes namn*. I den nya handboken benämns den tredje personen i gudomen på två olika sätt – i trosbekännelserna som *den helige Ande*, på övriga ställen som *den heliga Anden*. *Mässboken* har valt den gamla formuleringen, som är mer i linje med allmänkyrklig tradition än den nya.

Den tid är förbi då man måste följa handboken ordagrant, vara en handboksfundamentalist. Själva handboken är ett tecken på att firandet av gudstjänst inte handlar om ett ordagrant

återgivande av bestämda texter. I anvisningarna möter flera gånger att olika moment kan formuleras med »föreslagna ord eller med andra ord».

Detta hänger i sin tur samman med något som påpekas både i *Missalet* och i *Mässboken*, nämligen att gudstjänstordningarna utgår från ett gemensamt grundskeende eller struktur. I kyrkohandboken ges denna struktur fyra delar: Samling, Ordet, Måltiden och Sändning. Samma grundstruktur möter i *Mässboken* men utifrån en fördjupad och mer utförlig reflektion. Den ekumeniska bakgrunden till detta finns bl.a. i BEM-dokumentet från 1982.

Om det finns en grundläggande struktur för hur högmässan gestaltas blir det inte lika avgörande att prästens partier läses ordagrant så länge inte grundstrukturen fördunklas. Därför kan också de moment i handboken som omges med starkast skydd mot förvanskningar, nämligen måltidens texter, åtminstone på någon punkt formuleras med andra ord än de föreskrivna. Det är nämligen tillåtet att infoga förbön i alla nattvardsbönerna (*Missalet*, s. 101). Firandet av högmässan är inte heller en prästerlig ensak: »Prästen, kyrkomusikern, kyrkvårdarna och den gudstjänstfirande församlingen gestaltar tillsammans varje enskild gudstjänst» (*Missalet*, s. 9).

En följd av denna syn på det liturgiska firandet som gestaltning av en grundstruktur är att alla som har ansvar i gudstjänsten behöver fördjupa sin förståelse av gudstjänstens mål och mening. Det är här Artos *Mässbok* kommer in. Det är inte i alla kyrkor som det finns ett sådant engagemang för firandet av eukaristin att man på privat väg mäktar med att ge ut en så genomtänkt och genomarbetad hjälpreda för firandet som *Mässboken*. Det är sant att grundintentionen i *Mässboken* är att fördjupa de drag i handboken som är i enlighet med allmänkyrklig tradition, vilket kan uppfattas som en begränsning. Men det står ju fritt för den som inte vill lägga sig nära den stora kyrkliga traditionen att välja andra alternativ ur kyrkohandboken. För den som däremot så önskar finns här en vägledning till hur handboks materialet kan användas.

Rubrikens fråga om vilken av dem man ska välja, *Missalet* eller *Mässboken*, har därmed fått ett svar. *Missalet* återger den nya kyrkohandbokens texter och musik i dess helhet, *Mässboken* återger texter och formuleringar som är allmänkyrkliga. Dessutom finns i *Mässboken* texter och anvisningar till hjälp och inspiration för både präst och församling vid gestaltandet av gudstjänsten. Det antingen-eller som antyds i rubriken är inget alternativ. *Mässboken* kan användas för att fira högmässa i enlighet med den nya handboken, så också *Missalet*, som även behövs vid dop och vigsel.

Den nyutkomna *Mässboken* blir en ny länk i raden av kompletterande, inspirerande och angelägna handböcker – från Gleerups *Missale* 1942 till Artos *Mässbok* 2018 – till hjälp för församlingar och präster.